

Col·legi Oficial de Bibliotecaris-Documentalistes de Catalunya - Jornades - 8es. Jornades Catalanes de Documentació

Col·legi Oficial de Bibliotecaris-Documentalistes de Catalunya

DE LA SOCIETAT DE LA INFORMACIÓ A LA DE LA COMUNICACIÓ

Salvador Cardús i Ros

Universitat Autònoma de Barcelona

1. Insuficiència de la informació

Dels entusiasmes amb què es va començar a parlar de la societat de la informació, com a conseqüència de les possibilitats que oferien les innovacions tecnològiques en aquest terreny, s'ha anat passant a les reserves si no a les consideracions obertament crítiques sobre les seves conseqüències.

Les principals observacions que es poden fer al papanatisme amb què s'havien rebut les noves possibilitats de circulació d'informació, des del meu punt de vista, són les següents:

1. La societat de la informació no es pot confondre, com es feia, amb una utòpica societat del coneixement. La facilitat d'accés a la informació no en pressuposa un ús intel·ligent. I és que la tecnologia pot garantir les condicions estructurals de la seva utilització, però només l'individu pot assegurar la intel·ligència de la seva comprensió i aplicació, i aquesta depèn de factors que són relativament independents de l'abundància o no d'informació.
2. La circulació accelerada de molta informació no assegura la seva distribució en condicions d'igualtat i llibertat. La dificultat va molt més enllà de les possibilitats tecnològiques del país, de les inversions que s'hi esmercin i dels equipaments individuals per accedir-hi. I potser el símptoma més interessant d'aquest fet no és només el que es detecta en l'habitual referència als grups socials exclosos pel seu analfabetisme funcional que, aplicat al cas de les noves xarxes de la informació, en suposa una extensió notable respecte del que era relatiu a l'escriptura i la lectura: el fet que considero més significatiu és el d'aquelles élites professionals -polítics, directius d'empreses i fins i tot professors universitaris- que fa anys que han incorporat els ordinadors a la decoració dels seus despatxos com a senyal de modernitat, però que els són estranys a la seva activitat diària.

Hi ha, per dir-ho així, una aristocràcia professional que no accedeix directament a

la informació, però que no necessàriament en queda exclosa. D'altra banda, la millora de les "autopistes" de la informació, com ja va passar amb les xarxes ferroviàries i després amb les autopistes, alhora que acostaven punts distants, en molts casos aïllaven les posicions intermèdies i despejaven cap a la perifèria punts prèviament ben comunicats.

3. Tal com ja havien sostingut les teories nord-americanes de la informació dels anys quaranta i cinquanta, la quantitat d'informació que circula en un sistema és la mesura del seu grau d'organització (N. Wiener. *Cybernetics*, 1948). La informació, doncs, és un mecanisme de preservació de l'ordre en els sistemes socials en contra de la seva pensió a l'entropia, al desordre. Ara bé, cal considerar les següents limitacions:
 1. La circulació d'informació també és utilitzada com a instrument de propaganda i manipulació i, darrerament, és l'instrument que fa possibles les noves formes de terrorisme i que en garanteix l'èxit.
 2. La circulació d'informació és la via per la que es difonen formes de conducta irracional basades en pors socials que tenen efectes devastadors en l'economia, la política i la mateixa convivència quotidiana.

En aquest sentit, una "societat de la informació" que hagués de garantir l'ordre del sistema seria incompatible amb el secret, la desigualtat en l'accés a la informació i la seva transformació en mercaderia, condicions que, com se sap, no es donen ni res fa pensar que ens hi acostem. És clar que la informació, doncs, per ella mateixa, és un instrument mancat socialment.

2. Informació i comunicació

Així, esmentades les reserves davant l'anomenada "societat de la informació" que ens allunyen de qualsevol entusiasme ingenu i, com a tal, socialment insensat, ara caldria assenyalar nous punts de referència per a situar-la adequadament. I, des del meu punt de vista, la dialèctica no s'ha d'establir amb la d'una impossible societat del coneixement -que és sortir del foc de la ingenuïtat per caure a les brases de la demagògia- sinó que amb allò que hauria de ser la gestió de comunicació.

En resum, la meua hipòtesi és que el problema és en la gestió racional de la informació per tal de garantir que es de la seva circulació en resulti una millora dels sistemes de comunicació. La pregunta del milió, doncs, és: què cal fer per tal que la informació es converteixi en comunicació? Perquè, de fet, no descobreixo res si dic que malgrat l'increment de circulació d'informació, i a vegades, precisament per això, la gran perjudicada ha estat la comunicació. Un fet que, per posar un exemple ben conegut, té la seva darrera expressió popular en l'extensió de l'ús del telèfon mòbil i la ruptura que ha produït tant en la convivència familiar i en els intercanvis personals com en els estils de

bona relació cívica establerts fins ara.

No em sembla necessari, tanmateix, que repeteixi idees prou conegudes, com la que es refereix al "soroll" que produeix una informació excessiva. O bé, les dificultats que es creen quan la circulació d'informació substitueix la conversa i el debat. I, encara, les radicals transformacions epistemològiques -és a dir, en les maneres de conèixer- que implica la circulació d'informació fora de les coordenades espaials i temporals clàssiques, de manera que es trenca la linealitat i la cronologia i són substituïdes per la ubiqüitat i la simultaneïtat (cf. N. Postman. *Amusing Ourselves to Death*, 1985 i Giovanni De Luna. *L'occhio e l'orecchio dello storico: le fonti audiovisive nella ricerca e nella didattica della storia*, 1993).

Afegiu, entre les noves dificultats que crea la societat de la informació el problema de la fragmentació de l'experiència social; el de la descontextualització que impedeix una comprensió adequada de la informació; les dependències ideològiques que donen lloc a formes sofisticades de provincianisme cultural; el pas de la massa al públic i del ciutadà a l'espectador i l'audiència. O, en definitiva, les conseqüències en els mecanismes de creació i manteniment de les identitats col·lectives...

Tota aquesta sèrie de qüestions obertes, des del meu punt de vista, es troben en un mateix punt: el de la gestió de la informació per incorporar-la, positivament, com a comunicació efectiva, en un sistema cultural integrat i, per tant, ordenat i significatiu. Vull dir que, essent com crec que és la cultura un sistema de comunicació a partir del qual és possible la vida social -i no pas el dipòsit de productes materials que ha anat deixant aquesta mateixa vida social al llarg del temps-, la informació o es converteix en cultura, en comunicació efectiva, o és font permanent de malestar, desconcert i incomprensió.

Particularment, en diverses ocasions he sostingut que, per exemple, l'actual desconcert en l'educació és conseqüència d'una mala comunicació i, per tant, d'una mala gestió de la informació que hauria de circular entre els diversos agents implicats, més que no pas d'un mal estat dels equipaments materials, de problemes en la capacitat dels professionals o de la mala voluntat dels usuaris. I, de la mateixa manera, considero que un dels punts més febles de l'actual model de ciència és el del seu control democràtic, problema que recau de manera directa en els problemes de gestió de la informació i les debilitats en les formes de comunicació d'aquest tipus de coneixement (cf. M. Ciaessens. *La técnica contra la democracia*, 1998).

Conclusions

No tinc la qualificació ni els coneixements suficients com per poder fer un balanç global de la situació i, encara menys, aventurar pronòstics sobre com sabrem resoldre allò que qualificaria com de la "crisi comunicativa" amb què hem entrat al segle XXI. Però gosaré suggerir tres possibles línies d'actuació per tal d'avançar en la resolució dels desafiaments que he esmentat fins ara.

1. En primer lloc, insistiré en la idea que he esbossat més amunt, en el sentit que cal convertir la informació en cultura. Això és, dotar-la de context, orientació i sentit. El mateix problema que hom observa en el sistema educatiu, en el qual hi ha magnífics professors capacitats per transmetre coneixements curriculars però que no saben vincular a una veritable dimensió cultural -és a dir, de sentit històric global, com a continuïtat crítica amb la tradició cultural de procedència, com a part d'un projecte d'emancipació individual i social-, és possible que el puguem observar en el món dels professionals de la informació.

Cal que un bibliotecari-documentalista sigui una persona de cultura i que tingui consciència de la seva participació activa en aquesta responsabilitat cultural i culturitzadora. No n'hi ha prou amb la "professionalitat" entesa com a domini tècnic de les pròpies competències. És indispensable que el bibliotecari o el documentalista se sàpiga mediador actiu per tal que la informació, a més, comuniqui. Una funció social, val a dir-ho, mott semblant a la del periodista, encara que en un marc socialment invisibilitzat.

2. En segon lloc, crec que és indispensable encarar sense reserves un debat que tingui en compte la dimensió política de la informació, entesa en el sentit més ample possible. Hi ha una relació estretíssima entre els usos de la informació i la solidesa democràtica de les institucions, però sobretot dels pobles i les nacions. Una relació que passa per la seva organització territorial en el marc de l'espai nacional. O que es fonamenta en la qüestió essencial de la visibilitat de les fonts de la informació i del seu control. I, encara, en la democratització en l'accés a la informació, de la que ja s'ha parlat més amunt.
3. Tot plegat, en definitiva, porta a una darrera consideració. Vista la rellevància dels professionals de la informació en qüestions que afecten de manera vital la nostra societat, potser seria desitjable que, tal com altres col·lectius de professionals com els metges i els periodistes ja han fet, també s'establís un codi deontològic del professional de la informació que definís allò que hauria de ser el seu compromís bàsic amb la cultura i amb la democràcia.